

Põimukuu
12. päiv
2008
Nummör
17 (161)
Leht mass erälde
ostõn 5 kruuni

UMƏ LEHT

V Ö R O M A A R A H V A U M A N K E E L E N L E H T

**Nuur vägimiis Traksi
Marko ei pelgä kedägi**

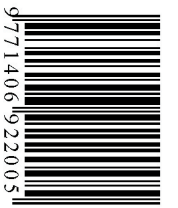
Kae lk 2

**Võromaa kihlkunna:
Karula**

Kae lk 3

**Ruitlanõ: kon tuu üle-
jääk om, Andsip-poiss?**

Kae lk 4

Tulõ kolmas öko-pido

19.–23. põimukuu peetas joba kolmandat Põlva ökofestivaali «Rohelisem elu», luudusõ-lähküdsi ettevõtmiisi jagus mitmõhe paika.

Ökopido seen tetäs mitmit oppuisi – vanno puust asju kõrdategemine (talorahva-muusõumin Karilatsin), luudusõ-kunst (Kaagrin Hino talon, oppas Margna Epp), fotokunst (Pokumaal, oppas Toomõ Malev), käsitüü (Pokumaal, oppas käsitüümeistre Kalle Maaja), cesti söögi oppus (Hurmi külän Savi talon, oppasõ meistriko-ka), palkmaja ragominõ (oppas Löbu Ragner).

Viil om plaanin kävvü külän mitmõn talon, kon mahhet kraa-

mi kasvatõdas. Luudusõmehe Turovski Alekseiga käüdäs eläjakeisi ello kaeman Meenikunnu samblõsuun, Võhandu veeren ja Piusal.

Festivali tege 19. põimukuu vallalõ tsäi-õdak Bonzo ja Kaplinski Jaaniga.

Öko-pido saa otsa 23. põimukuu Karilatsin talorahva-muusõumin: omma tüütärõ, om luudus- ja mahhekraami laat ni seminär «Rohelisem elu» (kõnõlõsõ Turovski Aleksei, Petrone Epp, Luigõ Anne ja Strandbergi Marek).

Paiga pääl saa nätä ka festivali fotokonkursi «Pokumaal uidates» parõmbit töid.

UL

Kanepi raamadukülä edimäne raamadupäiv

24. põimukuu pääväl kell 10 tetäs Kanepi vana kerigumõisa aida man (pāsteammõdi lähkül) vallalõ Kanepi raamadukülä 1. raamadupäiv.

Paiga pääl käü raamadulaat: kirāstüse möövä vahtsit ja tõsõ müüjä vanno raamatit. «Niikavva, kooni jõvvami vahtsõs tetä aolulidsõ Abeli raamadupoodi, müvväs raamatit laadu pääl.» seletäs raamadupäivä üts kõrraldaja ja Kanepi Raamadukülä üts luuja Margna Epp.

Raamadukülä Soomõ sõbra kõnõlõsõ rahvusvahelidsõst raamadukülä ketist ja Soomõ Sysmä Kirjaküläst: kuis üts väiku paigakõnõ saa löüdä uma koossõ kultuurilis-kirāndusligu maastigu pääl.

Viil saa filme nätä, muuhulgan DVDd Kanepi kihlkunna kultuurikildõst vanast aast seoilma-aoni. Filminäütämise

kõrraldas Vidilä Vaidu. Kaemisõs omma välän ka Kalve Toomasõ, Margna Epu ja Nessleri Jaanusõ tettü pildi.

Om raamadu- ja jututelk latsilõ, näüdätäs latsiraamatit. Kõnõldas legendaarsõst, edimädsõ cesti aol tegutsõnust Abeli raamadupoodist.

Vabalaval astva üles Contra, Ruitlanõ, Kauksi Ülle, Kaplinski Jaan, Ehini Andres, Merca ja tõsõ. Loetas umma loomingut, kõnõldas lõunacesti kirāndüsest ja jactas autogrammõ.

Plaanin om ka kirānduslik oksjon, oksjonivasarat hoit Contra. Kell 18 kuulõtõdas välä edimäne «Kanepidsõ hammõ» saaja. Raamadupäiväle omma oodõdu kõik huvilidsõ, masma midägi ei piä.

UL

Siska Johannesõ luulõtusõ kaasi vaihõl

Kaasi vaihõlõ omma saanu Rõugõ vallast Hino küläst peri meremehe ja luulõtaja Siska Johannesõ (1913–1973) luulõtusõ.

Kokko om vihun «Kodoväreti» 19 luulõtusõ, näist 17 võrokeelist ja kats cestikeelist. Siska luulõtusõ kõnõlõsõ päämidselt latsõ-iä mälehtüisist, kodost ja luudusõst.

Siska luulõtuisi ei olõ in-nemb raamatuhe kokko kofatu. Kirāmiisi esi tahtsõ ja unist, et tulnu välä timä võrokeelitside luulõtuisi kogo. Nüüt, 35 aastakka päält kirāmehe kuulmist, lätäs timä suuv täüde.

Raamadu «Kodoväreti» kokkosäädjä, Siska Johannesõ sõsarütär Kolodinskaja Külli.

UL

Suvõülikuul Kaikal

HARJU ÜLLE PILD

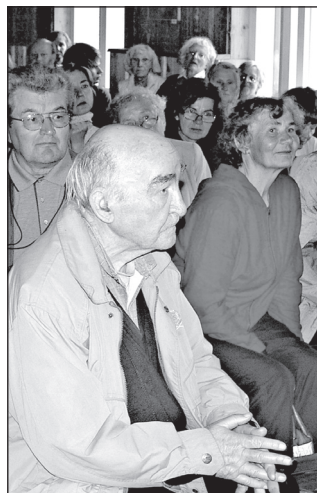
1989. aastagal edimäst suvõülikooli juhatanu Visseli Agu timahavadsõ ettekandõ jaos oll' Kaikalõ tuud kerkokell.

RAHMANI JAN
info@umaleht.ee

Nädälivaihtusõl, 8.–10. põimukuu Kaikamäe otsan peetü 20. Kaika suvõülikuul lätäs kõrda: ilm oll' hää ja inemiisi parasjago.

Edimäne Kaika suvõülikuul peeti joba 1989. aastagal säälaman Kaikal. Säält om seo võrokeelitside ja -meelitside inemiisi suur suvinõ kokkosaaminõ nime kah saanu. Timahava käve suvõülikoolin pia 300 inemist, nigu perämäidsil aastil õks.

Kolmõ päävä seen saiva suurõmba inemise kullõlda loengit ja muid ülesastmisi, tetti ka väiku ümbresõitminõ Karula kihlkunnan.

Ettekandit kullõl' tõisi siän ka kirāmiisi Kaalepi Ain, kiä suvitas Karula kihlkunnan.

Latsõ saiva hobõsõga sõita, lambit pükä, mett võtta, maali ja meisterdä, multikit ja tõisi latsi ülesastmisi kah kaia.

Timahavadsõ suvõülikooli

Navitrolla maalitarõ. Kunstnik Navitrolla kõnõl' latsilõ värvest ja lask pinne maali. Esi näüdäs muidogi ette kah.

man jäi silmä tuu, et taaga oll' ütē tulnu väega hulga paigapäälisist rahvast. Kuigi joba paar aastakka omgi suvõülikooli kõrraldus päämidselt

paigapäälisde rahva käen, jäi Kaika kandi rahvas timahava esierälidselt silmä. Aituma Kaika rahvalõ ilosa suvõülikooli!

Näütemäng mitmõst kuulsast kalamehest

15. põimukuu pääväst saa Setomaal Obinitza järve veeren nätä Kauksi Ülle kirotõdud ja seos suvõs vahtsõ näo saanut näütemängu «Ah tsusku külh».

Tükk kõnõlõs päämidselt katõst kõvast umaagsõst võro kirāmehest-kalamehest Jaigi Juhanist ja Vahtra Jaanist.

Et kalamehe hingeelo iks õigõlõ kirja pantus ja mängitüs saanu, tuu man oll' Kauksi Ülle nõvvomehes seoaigõnõ kirāmiisikalamiisi Ruitlasõ Olavi.

Edimält säeti «Ah tsusku külh» lava pääle aastal 2000 Mehikuurman Kaika suvõülikoolin. «Seosuvinõ tükk um

huvitav, tõistmuudu.» kõnõlõs Kauksi Ülle Kudu Kalevi lavastõdust näütemängust.

Kukki pääosalidsõ (Ruitlanõ, Ilvesse Aapo ja Kalla Urmas) omma sama, om tükk seokõrd umajago seto-perätsemb. Tan mängvä Taarka perimüstiari noorõ ja seto laulõ laulva Riitsaarõ Evar, Hõrna Semmo ni tõsõ.

Tükkü mängitäs õkvalt Obinitza järve veeren. «Järv esi om kah tegijä, dekoratsiooni iist.» seletäs tükkü väläsäädjä Kudu Kalev.

Kaema tasos tuud lustilist näütemängu egäl juhul minnä.

Kalamehe Vares-Barbarus (Kudu Kalev, kural) ja Jaik (Ruitlasõ Olavi) 2000. aastaga lavastusõn Mehikuurman.

HARJU ÜLLE

Traksi Marko: mu jaos omma kõik võidu tähtsäl!

Ku näeti Võro liina pääl kõndman häste suurt ja kimmä olõmisõga nuurt miist, sis võiti hindä ette mõtõlda, et vast tuu omgi tuu Traksi Marko (19): Võro liina vägimiis, kiä surb ronna päält 210 killo ja kink kaalan om olnu pallõ medälit.

Uma lühkü elo joosul om hää olõki ja rõõmsa meelega Marko joba pallõ saanu: om Võromaa nuuri meistri nõstmisõn ja mitmõkõrdnõ Euroopa meistri. Võistluisil om timä kaal 130 killo. Nii et kes taht, tuu või timäga mõõtu võtma minnä.

Inemise suvõl puhkasõ, kas sa kah vai tiit iks egä päiv trenni?

Kõva trenn om iks egä päiv, aastaaost tuu ei olõnõ. Ku om tähtsäl võistlus tulõman, sis tulõ iks suurõlt valmistuda ja kõrraligult trenni tetä.

Kas vahel tulõ sääne tunnõ ka pääle, et no ma tõtõst inämb ei jõvva?

Om iks. A tuu jaos omma väega hää sõbra ja trenniseidilidse, kes iks takast tsuskva. Säänest asja, et ei jõvva inämb, tuud om väega harva, võisi üteldä, et piaiugu olõki-i.

Kas trennin om suurõmb sõnaõigus sul vai treeneril?

Peris säänest klassigalist treenerit mul olõki-i. Mul om tuu iist väega hää trenniseidiline, kes käü mul võistluisil ütän ja kes iks om trenni man kah. Timä avitas minno nii jovvu ku nõvvuga. Timä-

ga tetäs ka plaani, et mis pääväl mis trenni tetä: iispäävä ma suru ronna päält, tõsõpäävä tii kükmist ja riidi jõutõmmõt.

Mis om su jaos põrat-sidõst võitõst kõgõ tähtsamb?

Naid asju ei saa nii kõrvuisi säädi. Mu jaos omma kõik tähtsäl võidu. Ei saa üteldä, et oh, seo võistlus om tähtsäl ja seo olõ-i. Ei, kõik kotusõ, mis ma olõ saanu, omma mullõ tähtsäl.

Kas sul säänest inemist ka om, kellele nii alt üles kaet?

Võromaa uma mehe Pungitsa Meelis ja Miti Tarmo. Kats hääd rammumiist, kes omma suurõs iinkujos. A moido maailma plaanin om üts nõstjamiis Ryan Kennely, kes om ronna päält surbmisõ kuning põra viil. Kunagi tahasi olla sama hää nigu timä om.

Kas Võromaal om hää ellä? Kas tan saa häste trenni tetä?

Mullõ Võromaa miildüs. Trenni poolõ päält om meile vasta tulnu Võro spordikeskus, kes om lubanu meil trenniaša sinnä ütte nukka maaha panda. Sääl saami kõrraligult trenni tetä. Võromaal är minnä ka ei taha. Hää rahulik, olõ-i tuud suurõ liina larmi ja mürrä.

PILT ERÄKOGOST

Nuur jõvomiis Traksi Marko om joba mitmõkõrdnõ Euroopa meistre.

Mis sul hinnäst lõdvas laskõ avitas?

Kalal miildüs kävvü. Võta paar sõpra ütän ja lää Võhandu jõõ viirde kalla püüdä. Ja ega ma tuud kallu peräst ei tii, ma niisama umas lõbus ja jovvu saamisõs. A ku õngõ otsa suurõmb kala trehväs, sis pandas tuu iks panni pääle vai patta.

Ega seo nõstmisõ iso sul jo üleüü es tulõ. Ku vanalt taad asja tegemä naksit?

Oll' nii, et lätsi Allikvee

Heini mano kerjõüstigu trenni, ku olli 14aastanõ. Sis olli ma viil väikene ja nõrk poiss, tuuperäst tull' naada jõutrenni tegemä. Ja sis naas taa miildümä. Muidogi sai Eurospordi päält naid rammumihi võistlusi kaetus ja hindä ette mõtõldus, et kunagi tahasi ka sääne kimmäs miis olla. Ku olli 15aastanõ, mõtli, et lääsi Eesti noorõ rammumehe konkursilõ ja sääli saigi põradsõ trenniseidilidse hindäle.

2007. aasta keväjä kävevä päälliina mehe umma varustust

näütämän. Mano kõnõli, et kuis nimä trenni tegevä. Nimä paki, et minc käü ja proovi.

Säält tull'gi edesi mullõ j o b a seo aasta Euroopa meistri tiitli jõutõmbõn (tuu tähendas, et kolmõ alaliigi kulla anni kokko meistritiitli).

Kas sul lemmikelläi ka om?

Koton om säitsmeaastanõ suur segävereline armsa ja sõbranõ krants Mõmps. Timäga iks proomi egä päiv mängi. Ku juhtus nii, et olõ pikält kotost är ja lõpus tulõ, sis paar päivä käü tä mul iks egäl puul ütän. Hää iks olõs, ku olõs naid pinne rohkõmb, a sis piät näide jaos rohkõmb aigu ka olõma ja tuud mul kaõs olõ-i. Timä om kõgõ edimäne, kes tervitäs, ku kodo tulõ. Tä joba kuuld trepi päält sammu är, et uma tulõ.

Kost vanõmba peri omma? Kas ja kuis nä omma su sporditegemist tugõnu?

Esä om peri Tartost ja imä

Verskast. Muidogi omma nä mullõ toes ja omma uhkõ mu üle. Ku saava, sis käävä nä iks minno võistluisil kaeman ja muidogi ku vaia, sis tugõva moraalsõlt kah.

Midä arvat Parksepä koolist, mille keväjä lõpõtit? Kas oppaja saiva arvu, et sul om kõva sporditegemise-huvi?

Mullõ miildü tuu kuul ja oppaja tull' kah vasta. Ku oll' vaia minnä, sis iks tüllü tuust es tulõ. Ega sis määnestki perräandmist es tetä, et oh, sa spordipoiss, sa saat niisama hinde. Olli täpsele säänesama opilanõ näide jaos nigu egä tõõnõ. Perän lätsi ja tei kõik tüü ilosalõ perrä ja oll'gi kõrran. Önnõs olõ-i mul puupää, nii et väega rassõ tuu mullõ es olõ.

Kas tulõvigun tahat jää Võromaalõ ja siin uma perre luvva vai om arvada, et läät iks siist är?

Är siist joht minnä ei taha. Arva, et kõrra piät iks är käümä opman ja sis tulõ iks tagasi. Võro om iks mu kodoliin.

Küsse PEEDOSAARÕ KAISA

Asi Tiina, Parksepä keskkooli keemiõppaja Marko kotsilõ:

«Marko om nalasoonõga, sõbralinõ, häätahtja ja tasalik. A ku midägi ütles, sis om tuu õigõ asi õigõ kotusõ pääl.

Koolin tekki nii pallõ, et läbi saasi, a ull' tä es olõ. Viil es kannahata tä koolin igävõ tunnõ. Arva, et kõgõ rassõmb ainõ timä jaos oll' vinne kiil. A või-olla oll' vinne kiil timä jaos ikäv.

Mu jaos oll' tuu harinõmalda, et nii nuur miis, a sääne spordisõbõr. Timä jaos oll' sport iks kõgõ tähtsamb.

Klassilõ oll' tä suur maskott ja klassikaaslasõ omma ka timä fänniklubin. Säändsit suuri nõrkuisi timäl olõki-i. Kõkkõ hääd timäle tulõvadsõn elon!»

Sõda ja suur spordipido

Gruusian käü sõda, a Hiinan peetas suurt spordipito. Inemise kullõsõ uudissit ja saava teedä, kiä määndsegi medäli om võitnu ja määne sild vai satam purus om pommitõt. Ja olku pääle, et sõda käü, pito peetas õks edesi.

Om kõnõld, et olümpiät tetäs tuuperäst, et ilman rahu püsünü. Seo Hiina olümpiä om näüdänü, et tuud juttu peris usku ei saa. Noist, kiä omma hellü nõstnu tiibetlasi tugõmisõs, vällä ei tetä. Tiibeti asja peetas Hiina riigi siseašas. A tuud, midä tetäs Põha-Osseetian, maailm väega selgele Gruusia siseašas ei piä. Vähembält ei paistu tuu viil kuigi vällä.

Kuigi Gruusia sõda om õkva alanu ja täpsele ei olõ teedä, miä sääli õigõhe sünnüs, saanu olümpiä kõrraldaja midägi ilma rahu hääs är tetä. Olümpiä tulnu katski jättä, selle et sõda käü. Sis vast püürdnü inemise ja riigi inämb uma näo Gruusia poolõ ja tahtnu täpsehe vällä uuri, miä sääli õigõlõ sünnüs ja kuis saanu sõda är lõpõta.

RAHMANI JAN

UMALEHT

Telmisenummõr 00917

Ilmus egä katõ nädäli takast tõsõpäävä

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro

E-post: umaleht@umaleht.ee; info@umaleht.ee

Päätoimõndaja kt: Jan Rahman 78 222 21, 56 606 494
info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org laiivi77@hotmail.ee

Latsinuka toimõndaja: Mariiko Faster 56 213 177
mariiko.faster@gmail.com

Välläandja: Võro Selts VVKF

Trükjã: AS Võro Täht

Leht Internetin: http://www.umaleht.ee

Lehe välläandmist tugõva:

Riiklinõ programm «Lõunaestsi kiil ja kultuur»

EESTI KULTUURKAPITAL

Parksepä perrepäiv jäi laadalõ ja ilmalõ ala

PEEDOSAARÕ KAISA

9. põimukuu pääväl peeti Parksepän joba kolmandat kõrda suurt perrepäivä. Ettevõtminõ oll' häste kõrraldõt, a rahvast tull' paiga pääle veidü – sattõ vihma ja pallõ lätsi hoobis Hauka laadu pääle.

«Ilm vast hiidüf inemiisi, a tsipakõnõ süüd oll' ka Hauka laadul,» oll' perrepäävä kõrraldaja, Võro miis Partsi Hugo (55) veidü kurvamiilne. Meele tekki hallõs tuu, et oll' kutsutu hulga häid ülesastjõt, a olõ-õs, kelle iin üles astu.

Perrepääväl näütsi võitlus-kunsti Rei klubi judopoiis ja -tütrigu, Otto-Triinu modelli teivä tutvas kõgõ vahtsõmbat latsirõividõ muudu ja üles asti ka külälise Lätist.

Õdaguspoolõ peeti puhkpilliorkestri Kungla 130. sünnüpäiva. Orkestri sünnüpäävõpito tull' küll hulga rahvast kaema ja mängijile õnnõ suuvma.

Kellä katsa aigu õdagu naas pääle pido, sai kaia tulõvärki ja tandsi andsambli Nõöp laulõ perrä.

Kas Parksepän tasos aasta peräst iks jäl perrepäivä kõrralda? «Muidogi! Harinu joba, et augustikuun om perrepäiv,» oll' Partsi Hugo tujõ päävä lõpus joba parõmb. «Mõtõ tetä säänest üritüst oll' joba sis hingen, ku ma võt-

PEEDOSAARÕ KAISA PILDIT

Võigõlõmisõ kunstõ näütsi judoklubi Rei poiskõsõ ja tütärlatsõ.

sõ vastu tüüpakmisõ naada Parksepä rahvamajja edesi arõndama. Mina olõ arvu saanu, et kõik nakkas iks perrest pihta. Ja om kuigi iks vaia, et perre kotost vällä tulõsi.»

Mullõ hindäle miildü seo päiv väega. Sai nalfa, oll' pallõ ilosit ja esieräliidsi ülesastjõt. Müts maaha Partsi Hugo iin, kiä iks võtt ette säänest asja kõrralda.

Ku tulõva aasta iks sääne üritüs tulõ, sis lää ma kimmäle vahtsõst. Soovida ka tõisil minnä.

130 aastat vanas saanu Kungla puhkpilliorkestri täämbäse mängjã.

Vana Võromaa

KARULA KIHKKOND

Mõts ja inemise

Ku sa tahat ellä säänsen paigan, kon om pallu mõtsa ja inemise kõnelese võru kiilt, sis om Karula su jaos kõgen ilman tuu ainumane õige kotus.

Ma trehvässi Karulale 1975. aastaga suvel, õkvalt sis, ku keskuul oll parasjagu läbi ja papre joba ülikuuli sisse viidü. Tullimi üten sõbraga timä tutvva mõtsavahi manu. Üte bussiga Valgast Lüllemäele, tõsega Lüllemäelt Koobassaarde ja sis jalaga läbi mõtsa Sillale. Es mõista ma tuudaigu arvada, et seo juhusse pääl mõtsavahi manu minek pand mu elukesse paika ja ma elus aos taha Karulale pidämä jää.

Tuust aost om väega pallu muutunu – sõber ja timä tutvva mõtsavahi man mõlemba ammuki maamullan, Silla mõtsavahikotus om vasta maad är mädänü, Koobassaaren ole ei inämb mõtskunda, mõtsäilemb Kuke Mikk om Apja järve är uppunu, Lüllemäe bussiputkat ei ole inämb ja tuu asemele om Vabadussõda avvusammas tagasi pistü pantu.

Kolmkümmend kolm aastakka om pikk aig ja tuu aoga iks juhtus ütte ja tõist – vinne võim om otsa saanu ja Eesti riik tagasi tulnu, Kaika kuul om kinni pantu, sis vahtsest vallale tettü ja sis jäl vahtsest kinni pantu, Karula mõtsu hoitmises om rahvuspark tettü, Kaikal om edimäne suveülikuul är pectü ja tuu perrä suveülikuul umale nime saanu.

Mõtsa jaos om 33 aastakka lühkü aig. Mõtsan ei muutu seo aoga pallu midägi, ku just inemine ei lää ja ei muuda. Ja ku inemine ole ei midägi muutnu (tuu tähendäs – ole ei mõtsa maha ragunu), sis om mõts iks tuusama. Nuur mõts om muiduki suurembas kasunu, a vana mõts om säändene nigu tä oll. Ähijärve lõunanukan Sitiksaaren om pedästü, miä oll tuudaigu 140 aastakka vana ja om nüüd sis 170 aastakka vana. Õne 1985. aastaga suur torm ai üte jao vannu puid maha ja ma lõigassitast umale kuurma jao lastuplukke.

A mõni asi om mõtsan ka tõiste – vaihepääl om maiai (kobras) mi maale elämä tulnu ja chitäs nüüd mõtsakraave pääl tamme.

Inemise muutuse ja ei muutu ka. Ei ole inämb Saaron Piitret, kiä umaaigu Ähijärve sackaatriga kammand. Apja külä om pia tähäs är jäänü, ütsindä Kivi Luule korstnast kää viil suits vällä. A Kolski külävanemb Kargaja Vello om iks suve aol paiga pääl oleman. Ja Kaika Laine kamandas Püssäl ja Soe Elmar pand püdälit (kaane). Ain Kaalep suvitas iks vannamuudu Sorala. Ja nuuri tule manu. Visnapuu Jaani poja omma kõik Karulale tagasi tulnu ja kammandase lihalehmiga ja omma suure jao kolhoosiaigisit nurmi võsast vällä ragunu. Navitrolla om Vanan Haukan, Kuksi Ants Rõõmul, Celia Roose chitäs Pirrupuusaaren maia jnc.

Ku sa tahat ellä säänsen paigan, kon om pallu mõtsa ja inemise kõnelese võru kiilt, sis om Karula su jaos kõgen ilman tuu ainumane õige kotus.

KAMA KAIDO, Liivakingu miis

Terve elo Apja mõtsu seen

HARJU ÜLLE
ytle@umaleht.ee

Määne tunnõ om ellä ütsindä mõtsu vaihõl, talvõl soe ulgmist kullõl-da, seltsis õnnõ kass, kats pinni ja üts vana lehmade? Kõgõ parõmbalõ tiid tuud Kivi Luule (75), Karula valla Apja külä perämäne inemine, kedä olõ-i viil ütski eloraskus maaha murdnu.

Pöimukuu päiv paistus Uue-Apja talo muro pääl. Luule nõst parajalõ hainakuurmat käro pääl ja kõgõpääl tulõ tutvust tegemä rebäsekarva pinikene Muki.

Luule om väega röömsa, et kiäki küllä tulõ. Tütär Ene (Lüllemäe kultuurimaja juhataja), poig Arvin ja latsõlõts iks käävã kaeman, ku määnegi tähtsämb päiv om. Vallaammõtnigu kah: inne jõulu ja ümãrigumba sünnüpävä aigu.

Ku Luule inne jaanipäivã haigõs jäi ja es jõvva kilomiitret autopoodi päätüse mano kõndi, sis kaupmiis, hää miis, sõif uma lahvkaga õkvalt Luule kodovõrehtihõ. Luule om tälle seoniaoni väega tenolik.

«Jah, üttegi ei olõ, kõik omma lännü!» kõnõlõs Luule uma külä inemiisist. «Siin oll perädü rahvas, tan oll kümme perekunda Kivi ja Sillaga kokku. Torni puul oll viis tütärd ja poig ja vanaimã ja esã ja imã – rahvast oll kõik tarõ täüs! A nigu latsõ kooli lõpõti, latsi är, siin tüüd es olõ. Vanõmba – osa om koolnu, osa latsi manu lännü.»

Luulõ kõnõlõs, et kotost saa tä väega harva vällä: buss kää ülepäävã Koobassaardõ, sinnã om kats kilomiitret minnä ja ku rahvast ei olõ, sis vahepääl ei tulõki. Lehmadekene om kah koton, kuus sa sis niimuudu läät... Nädãli iist sai tohtri man kãütüs, rohoretsepti lãts vaia. Sis tütretütär vei.

Autopuuat kää tiitsõsa egã riidi.

Lattiku kodotalon eläs nuur pere

HARJU ÜLLE
ytle@umaleht.ee

Üts tunnõtumpi Karula mihi oll kirãmiis, keriguopõtaja, ministri ja Riigikogo liigõ Lattiku Jaan. Kats aastat om timã Mägiste kodotalon elãnu kolmõ latsõga nuur pere – inneskidse Tarto liina inemise.

«Meil oll tahtminõ maalõ elãmã tulla ja siin oll tutvut iin: Rõõmu talo rahvas.» kõnõlõs peräänõ Jansoni Kadri (31). Tä om Talinast peri ja kõnõlõs eesti keelen, võro kiilt olõ-i tä viil är opnu. A tuu iist om külã pääl võrokeelitsit sõnno miilde jãtnü ja pruuk timã kuvvõaastanõ tütär Liisa.

Lattiku Jaanist es tiia Kadri edimãlt midãgi, a sis lainas naabrimhe käest raamadü «Kui meil veel pükse ei olnud» ja lugi kõrraga läbi. Pääl tuud oll hää tunnõ: käve latsiga läbi

HARJU ÜLLE PILT

Kivi Luule uma lehmã Reesi ja pini Mukiga.

Hää tuugi, arvas Luule. Häädõ om õnnõ leevãga – nãdãliga tüküs hallitama minemã.

Lehmã ei olõ Luule jo kolm aastat paaritanu – olõ-i vaskat kohegi panda. Ja sis pidãnu kolm kõrda pãävãn nõsmã. Põra nuss Luule üte kõrda pãävãn ja saa nii kolm-neli liitrit piimã. «Mullõ kassiga külãnd! Ku inãmb piimã ei anna, sis vii är ja om rahu,» arvas Luule. Lehmã nimi om Reesi ja tä om jo kümme aastat vana.

Latsõst pãäst mõtsatüül

Luule om sündünü Suurõ-Apja talo rehetarõn. Tuo kotussõ õf esã puult vanacsã. «Sãäl kuitatõdi villã, linnu rabati ja suiti, tetti tsuugõ, kaplu ja hobõsõ taossit,» seletãs Luule. «Naasõ kudasi, kedrãssi villu ja langu. Mullõ oll üts kast pantu, nõõri-ga tala külge kinni ja vahepääl kiigitõdi.»

1934. aastagas chif esã lähkü-

le Uue-Apja talo huunõ. Kavva es saa pere kuun ellã – esã kuuli 1940. aastagal, Luule oll sis kuvvõaastanõ. Sügüse lãts kuuli, ütten naabrilatsiga Harglõlõ.

A viie aasta perãst kuuli ka imã ja Luulel jãi koolitüü sinnã-paika. Tä naas tüül käämã.

«1950. aastal lãts mu sõsar Tüüsangari kolhoosi,» seletãs Luule. «Ma käve kah linna kakma. Aasta perãst naksi mõtskunnã tüüle. Mõtskunnã oll kolm hobõst, a haina tetã koskilt es olõ – kõik maa oll kolhoosi jago.»

Nii kävegi Luule Kallõtõ järve viirde haina tegemã: vikat ja rihiã sälgã, jalaga. Et maa oll pikk, jãadi sinnã üüses kah: Luule, Meieri Alma, Kargaja Juhãn uma poja Kaljuga ja Antoni Tanel (tuu oll brikatiir ja käve rattaga Kolskist).

Mõtsatüü oll rassõ. Naasõ lõiksi käsilde puid: küttepuud, paprõpuud, propsõ. Küttepuu

tullõ är lahku ja riita kah panda. Suvõl oll tüü aian, hobõsilõ haina ja vihategemine, sügüse tullõ luvva tetã, kukkõ kõrada-kuivada.

«Tüüd oll hulga, mõnikõrd tullõ üüse kodu,» mälehtãs Luule. Talvõl oll mõnikõrd rõnnuni lumi, a tä kopõrd kuiki kodo är ja hummogu jãl tagasi. A iks oll aigu ka mãrdi- ja katrisandin kãvvü, Tsuruli Meeta mãe otsãn ja Kolskin simmanit pitã.

1961. aastagal lãts Luule mehele: «1962. aastal sündü tütär, 1963. aastal poig, 1964. kasvi abiclost vãllã ja kasvati ütsindã latsõ!» võtt Luule uma abielõ lühkült kokko. Kosilaisi käve perãn kah, a Luule arvas, et mehe saa, latsilõ essã ei saa ja nii tä ütsikus jãgi.

Luule käve tüül, tuusaos pandõ latsõ luku taadõ. «Mõtsavaht andõ hobõsõ, vidi tuuga puid vãllã, mullõ tuu hobõsõga tüü miidlü,» ütles tä. «Perãnpoolõ lasti elãjit kah pitã, sis pei elãjit, kats lehã oll, mullikiti mõi, nii koolidi latsõ.»

Kotost är ei taha

Vahtsõ Eesti vabariigi kotsilõ Luule midãgi halva ei ütles: uma maa sai tagasi. Talõmiis Visnapuu Silver avitas haina är puruta ja võssa rako. Lehãmãhaina om Luule joba kolm aastat ostnu. Küttepuud ei saa kah uma maa pääl tetã: kopra omma mõtsãn vii üles sulgunu. Poig tüütãs Saru lavvatehassõn, säãlt saa küttes klõtsõ osta.

Inne pidi Luule kannu kah, a rebãse vei är. Viimãdse vei mustlanõ ja rohkõmb Luule inãmb es võta. Kümme lammast kah oll, viimãdse murdõ susi.

Soe iks ulgva ja haukva talvõl mõtsan. Luule pelgãs iks kah veidikese. A kotost tä är ei läã, mis sis, et tütär om mitmit kõrdo hindã mano Lüllemãle kutsnu. Kodo om iks kodo.

Kivist poiskõnõ ja ei üttegi pinni.

Mägiste bussipiãtõuse man saisi kivi, miã märk är Lattiku Jaani kodõtalõ. Kivi sisse om raotu poiskõnõ, kiã nõutãs kãega Lüllemãe poolõ. Selge, taa om jo «Tiijuh». Ütle poiskõsõlõ aitamã ja nakka astma. Karula kerigu poolõ.

Pini haukmist om kuulda, a tuu tulõ Mägiste talõst. Arvada hauk valgõ Sampo. Tii veeren omma valgõ silõpalli, eelektrikaufus kaits tiid elãjide iist. Vasta sõit üts võrmiis.

Mõtsa vahel võta parra malaka – pinne jaos. A nigu vãllã tulõ, ei tulõki mul tuud vaja. Tii päälõ ei jooss üttegi pinni, ei tuud vevãvãt ega tuud tõist vevãvãt. Tii om sirgõ ja tuu pääl sõitva suurõ auto, üttegi jala rãndãjãt silmã ei jãã.

Edimãst pinni nãe Lüllemãe keskliinan: vãiku must taksipini postimãja trepi pääl. Ei usu, et taa om poodimehe «üüpin».

Niimuudu. Pinne inãmb pelgãmã ei piã. Tii om kah hoobis tõistmuudu. A Lattiku jutu omma õks jããnu samas. Seo sügüse saa 130 aastakka Lattiku Jaani sünnüst. Tuo om hää põhjus timã jutu vahtsõst läbi lukõ.

RAHMANI JAN

Lattiku Jaani kodotalõ peräänõ Jansoni Kadri pini Sampoga.

Trenn lehmäga võiki joostõn

MANDLI SULÖV

Ma kõnõlõ üte uma väega hää sõbra juh-tumisõst maal, Rä-pol, kon täl naasõ-ga väiku talokotus om.

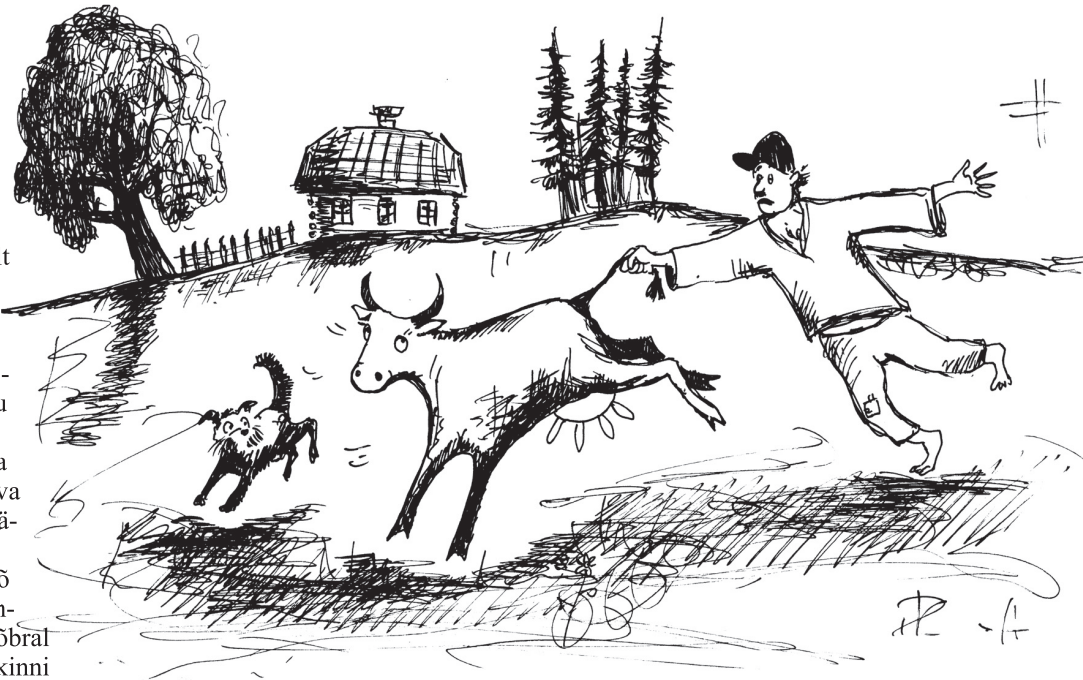
Sõbõr om tegeligult läbi-lahki liinamiis. Maaelo kafavirt-sahvtist tä suurt midägi ei jaa. Tuupe-räst ka järgmäne lugu aastast 1989.

Tä pidi uma naasõga lehmä ja pinni. Olliva viil mõnõ vähämbä elä-jä kah.

Oll kuum suvinõ päiv. Lehm kaksas hin-näst ketist valla ja sõbral oll edimäne asi elläi kinni võtta. A kuimuudu?

Spordimche hingega väl-lel mehel õnnistu lehmä hannast kinni haarda. Tä mõtõl, et eks niimuudu tuud eläjät kinni habitas. A eläjäl oll tõistsugunõ mõtõ. Tä mõtõl, et pini om hanna külen ja lei tagajalguga üles, et rabõlõs pini käest vallalõ.

Sõbõr kecruf hanna jõhvi

KOHA PRIIDU TSEHKENDÜS

viil ümbre käe ja pidi kõgõ jovvuga lehmä kinni. Midä kõvõmbalõ tä hannast kinni hoif, tuud kipõmbalõ lehm tuurõ üles võtõ.

Nii elläi ku mu sõbõr joo-siva niimuudu uma viis tsõõri ümbre elämise. Viimädsõ tsõõri olliva väega kõva juusk-misõga, selle et sõbõr hoitsõ

joba katõ käega hannast kinni. Sõbõr oll nigu nakjas hanna külen. Tä mõtõl, et mis jutt tuu om, et eläjät saa ei taltsas tetä.

Lõpus olli lehmäl silmä paheldõ ja jala väega harku, et maaha es sadanu. Sõbõr püssü ka suurõ vaivaga jalgu pääl. Nä mõlõmba vahe tõnõtõsõlõ

nätko, egäüts oll umin mõttin.

A naanõ sai keti kaala panda. Vot mäanest juhust või liinamehest maamehel ette tulla! Tegeligult oll «tuu hää trenn», midä sõbõr perän ütõl: «Uma pääga es naanu ma viit tsõõri ümbre elämise juuskma!»

Ristkõkasvatus

Tuu oll õndsäl kolhoosiaol, ku Valtõr viläkuivusõn abis tüül oll. Sääll olli kottõga ka hainasiimne.

Valtõr kai ja märgof, et om illos verevä ristkõ seeme: suur ja puhas tõõnõ.

Koton ollgi hädäline tetä värskit hainapõldu: kats lehmä, pullipõks, õhvakõnõ ja lambakari oodiva nõnaesist.

Tõsõl pääväl võtsõgi Valtõr padakoti ütõn, salamahiti pandõ siimne sisse ja vei kodo keväjät uutma, et sis maaha külbä.

Nigu märgotõ, nii ka tett. Valtõril hüvä miil, et hain paksult üles tullõ.

Aig lätõ edesi ja Valtõr kai ütõskõrd, et võissi joba eläjile ette niitõ. Võtsõgi vikati ja lätõ niitõ.

Kai miis haina ja märgof, et seo joht ristik ei olõ. Vei elä-

jile ette, nuu ka es süü. Hainal tõistmuudu nuhe kah man.

Võtsõ haina tüüle ütõn ja küsse agronoomi käest seletüst. Tuu ütõl, et taa om mesik. Es jääki muud üle, ku hain maa sisse väetüses kündä.

HOOBI ILSE

Hüvä nõu

Tõistmuudu küdsekarduli

Vaia lätõ: värskiüd vähämbiid karduliid, oliiviõlli, võidu, rosmariini, mõni kiblugaküüds, suula

Mõsõ värski karduli häste puh-tas. Kuuri olõ-i vaia. Vähämbä karduli ommaki seo sõõgi jaos parõmba.

Keedä karduli soolvavi seen pia pehmes. Sis panõ panni päälõ oliiviõlli ja võidu ja küdsä karduli läbi. Praatmisõ aigu puista päälõ purus tett kibluk ja rosmariin. Jätä mõnõs minutis

kaasõ ala tõmbama. Karduli-koorõst om no saanu mõnus krõmps katõ kardulilõ päälõ. Oliiviõli asõmõl või süüki vast ka hariligu õliga tetä.

A rosmariin (kas värski vai kuivatõ) piät egäl juhul olõ-ma – kuivatõ rosmariin olõ-i kallis, ku poodist ostat.

FASTRÕ MARIKO

Pallo õnnõ
Oro Laivilõ ja Tarmolõ,
kinkal sündü
7. põimukuu
tütär

Võro seldsi ja instituudi rahvas

Latsilõ

Vastussõq saatkõq
Tartu 48, Võro liin
65609 Uma Leht vai
info@umaleht.ee.

Manoq kirotagõq uma nimi, vannus, aadrõs ja telehvoninumõõf. Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai kasette ja Uma Lehe klepse.

Mineväkõrdnõ mõistatus oll sääne, et pildi päälõ tull vällä otsi võimaligult hulga s-tähegaq asjo.

Kõgõ inämb (sarv, suss, sardelli, sai, siil, suu, sild, sulg, siin) s-tähega asju löüf Viimne Vivian (11) Tsoorust. Timä saa ka avvohinna.

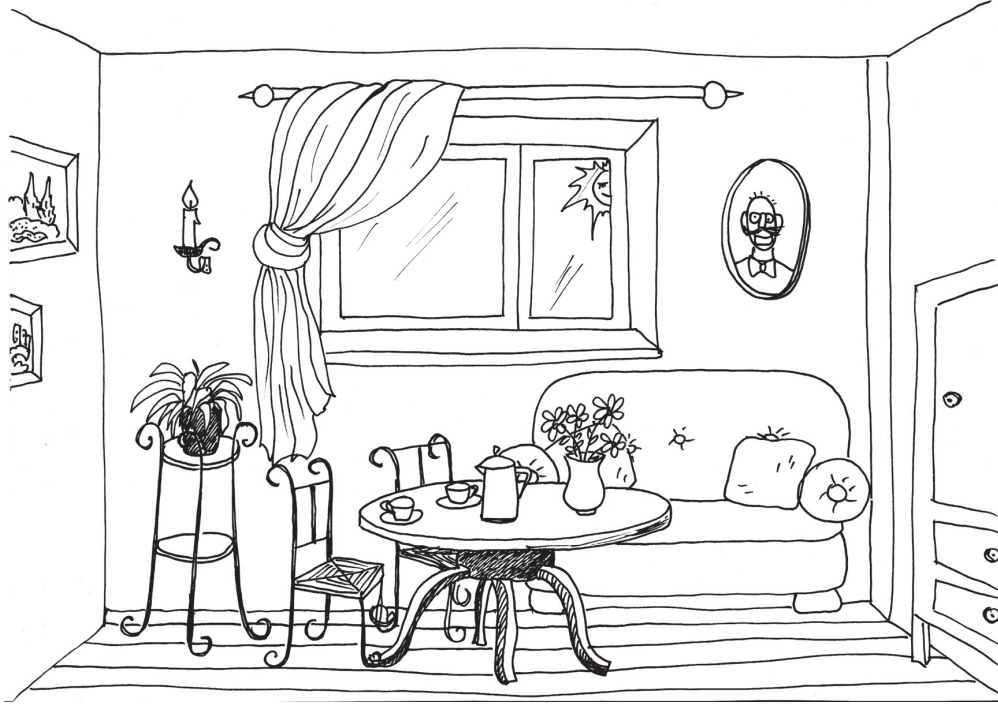
Seo kõrd lõvvä küsümüisile vastussõq ja saadaq ärq ildam-pa 21. põimukuu pääväs!

Kaeq tarõpilti ja märgiq vällä küsümüisi vastussõq:

Miä om aknõst kurra kätt? .....Miä om saina veeren?.....

Miä om aknõst hüvvä kätt?..... Mis asaq ommaq lavva veeren?.....

Miä om aknõ kotsil?..... Mis asaq ommaq saina pääl?.....

Joonisõ LOIGU ANU

Häüss uma raha iist

Võimuliit taht tetä 5000-kroonidsõ autidõ registriirmismassu ja nõsta ammõdimassinidõ erisoodustusmas-su katõkõrdsõs. Egä poliitigu ei varjagi, mink jaos raha vaia om – inneköikõ õks celarvõ puudujäake täütümisõs.

Massumasja käest om poliitikul iks kõgõ võtta. Ku poliitikul jälki celarvõ täüs ei tulõ, saa panda mano suidsupakilõ, viinapudõlilõ, bendsuliitriile. Massumasjal õks nii pallo jakkus...

A ku om poliitigu kõrd raha-ga mõistligult ümbre kävvü, raisatas massumasja papp är arõngukava «Eesti Toit» päälõ, tunnislauõ «Welcome to Estonia» päälõ... Ku poliitikul olõ-i parajalõ muud tetä, sõs mängvä nä kasvai punamonumentõga. Ku sa tegeligult muud ei olõ ku ütõ m... sõs avida vähämbält inemiisi mano tetä! A är koingu pronkssõduriga, kiä latsi ei saa ja tõi analüütikide arvamisõ perä riigile kooni 6,8 miljardit kahho...

Transiidi kotsilõ ütõldi perän timäst vallalõsaamist, et mi saami väega häste ilma kah. Et transiit om nigunii rohkõmb nigu tiirüvõlde teenistüs ja Eesti riik piät uma silmä tõist-sugudsõ ärmajandamisõ tsihin hoitma.

Vinnemaaga ärrõ ajava eest-läse saiva õks väega kõvva perstpitõn... Nii mitmõgi paki

RUITLASÕ OLAVI, massumasja

pilli kotti... A ku om aig ärimiihi käest andõ vasta võtta, sõs om poliitigu karvanõ käsi väega pikk...

Vabahussammast om «egäl juhul» vaia, mi sõamihi piät kim-mälõ Iraagin ja Afga-nistanin hoitma, meil omma jo liitlaisi iin kohustusõ... Hispaania

tõi uma väe vällä, mitmõ suurõ riigi niisama, a meil omma õnnõ kohustusõ liitlaisi iin...

Mis sa tuu vabahussambaga tiit, ku orja geeni omma sul õks seen. Viländ om tuust vabahusõ ümbre leierdämisesõ, võtkõ tuu kuradi vabahusõkell maaha ja pankõ persekell asõmõlõ! Las näütäs Tafnan kõigilõ, ku per-sen asõ parajalõ omma...

Ja kõgõ lõpus piät massu-masja uma raha iist poliitigu häüssä kullõma, nigu «15 aastaga viie rikkaima riigi sekka!»

Kelle nokikõsõst sattõ aasta tagasi sõnakõsõ: «Uus valitsus jätkab ranget ja ülejäägiga eel-arvepoliitikat ning vähendab valitsussektori võlakoormust?» Kon tuu ülejääk om, Andsip-poiss, midä sa lubasit?

Mul om sääne tunnõ, et ku poliitikus tahat saia, om edimäne nõudminõ, et piät parasjago sitt inemine olõma. Ku valimisõ tulõva, panõ ma kimmälõ kinda kätte, selle et pallidõ kässiga sita seen sorim-inõ inemisele sukugi hää ei olõ...

Tossu Tilda pajatusõ

Kon nuu latsõ käve?

1970. aastil käve Võro liina-kooli latsõ huvisõidul Riian. Kaeti egäl puul suurõn ja uhkõn liinan ümbre, eläjääian kah.

Ku kõtu tühäs latsi, otsiti üles sõõgimaja. A suvinõ aig, süüjit väega pallo – saalin es olõ ütõtegi priid kotust. Saali kõrval oll tõnõgi tarõ, kon süvvä sai. A ussõ pääl ütõl silt, et sinnä tulõva süümä partei-kooli opja. Oppaja ütõl latsilõ, et tulõ tõnõ süümiskotus otsi.

Timä juttu kullõl päälõ rõiva-ruumi tädi säältõsamast kõrvalt. Tull vällä, et tä mõistsõ cesti kiilt ja täl oll väega hää miil cestläisi päälõ.

Tuu tädi kässe julgõlõ ussõst sisse astu: latsõ piät iks süvvä saama. Nii tettigi. Väega hää süük oll. Ku taldrigu olli pia tühä, astõ ussõst sisse kats-kümmend nuurt hüdsimusta miist. Kiäki latsist ja ka oppaja

es olõ innemb elosat niigret nannü. No küll oll vahtmist!

Ku latsi käest koton perän küsüti, miä jäi Riia liina reisi pääl kõgõ rohkõmb miilde, oll vastus ütõmiilne: katsküm-mend niigret! Õnnõ ütõn per-ren vanaesäkene kraapõ hindäl kukrut ja arof: «Mitte ei saa arvu, kon nuu latsõ käve, kas Aafrikan vai Riia liinan!»

Kombainer

Miis oll kombainer. Ku oll vilävõtt, tekõ tä põllu pääl tüüd ilda õdaguni.

Ku kodo tull, mõsk naanõ parajadõ vüürüse põrmandut. Miis tahtõ tarrõ minnä ja käräf: «Aja kombain iist!»

Magama minnen käänd naanõ sälä. A ku miis naas meelütämä, et naanõ hin-näst timä poolõ käändnõ, põrof ärvihastõt ja pahanu naanõ vasta: «Ei nakka ma üte olõkõrõkõsõ peräst kombaini ümbre käändmä!»

Taarka perimustiätre esitles:

Kauksi Ülle

Ah tsusku külh

seto ja võro perimüsel mängvä tükk

Obinitsa välilava pääl
15.08 kell 19, 16.08 kell 19, 17.08 kell 19, 20.08 kell 17
Lüübnitsa kalalaadal 30.08 kell 19

lavastaja: Kudu Kalev
mängvä: Kalla Urmas, Ruitlasõ Olavi, Ilvese Aapo, Riitsaarõ Evar
ütõh tegevä perimustiätre nuuristuudio noorõ

Piletiid saa Piledilevist ja i-punktõst Verskah, Obinitsah ja Vahtsõlinah
Teedüs: Kauksi Ülle tel 5656 9079

Kaeq egä kolmapäävä vahtsit Jussi-multikit: www.lastekas.ee → Jussi multikad → multikaq võro keelen!